

El documental “Por al cel: la vida a la Selva durant els bombardejos feixistes al Camp de Tarragona (1936-1939)”

Axel Baiget Morrerres i Marta Trill Gutiérrez
Centre d'Estudis Selvatans
axelbm3@gmail.com

“És l'hora en què tornen els sinistres violins endolats en bandades tenebroses. Corren els infants plorant a casa. Les dones barren ben bé les portes. Les putes de la casa del cantó han deixat de fer-ho, s'han amagat davall del llit. El camioner ha abandonat el camió i s'ha tombat sota un garrofer. Qui sap que pot ocórrer. Ningú no gosa fer res. Els violins avancen, l'agonitzant no es mor, el taüter s'amaga dins el taüt mentre fluctuen els violins endolats¹⁷.”

Així de clar i contundent parlava Vicent Andrés i Estelles del record dels avions bombarders feixistes de la Guerra Civil a Burjassot. Unes vivències que van marcar una guerra i van marcar tots aquells que la van viure. “Por al cel: la vida a la Selva durant els bombardejos feixistes al Camp de Tarragona (1936-1939)” és un documental que explica la vida a un poble que es trobava al mig d'una de les zones més bombardejades de Catalunya. Des dels inicis de la Guerra Civil, Reus i Tarragona van ser objectius a bombardejar per part del bàndol franquista. La Selva del Camp, doncs, va viure de ben a prop la guerra aèria i se'n va veure afectada. Els habitants van reaccionar davant les amenaces aèries amb la dispersió del lloc de residència, amb la formació d'una Junta Local de Defensa Passiva, amb la construcció de refugis privats i públics entre altres aspectes.

1 Anyó, F. i Penalba, B. (2014) *Estellés de mà en mà*. Benicarló, Onada Edicions, p. 20.

Recerca històrica i fonts

La recerca històrica per tal de dur a terme aquest documental ha estat una tasca d'aproximadament tres anys. El primer any i mig d'estudi es va centrar en la defensa passiva pública que es va dur a terme al poble durant la Guerra Civil. Aquesta primera recerca va donar com a fruit un article publicat en el Butlletí número 7 de la Segona època del Centre d'Estudis Selvatans. Les fonts consultades van ser, bàsicament, escrites.

L'any i mig posterior d'estudi, es va centrar en l'enfocament documental de la temàtica tractada. Així doncs, a part de les fonts escrites es va ampliar la recerca a fonts fotogràfiques i, sobretot, orals: un total de 40 entrevistes que van donar rigor històric a un conjunt de temàtiques que no tenien documentació escrita.

L'article inicial va servir per tal de crear una base cronològica i temàtica dels fets i, a partir d'aquesta base, es van anar ampliant les temàtiques històriques tractades: els refugis privats, les mesures de defensa que adoptava la població al sentir els avions, el trasllat de l'hospital de Reus a la Selva del Camp, la por generada pels vols d'avions sobre el poble, els moviments poblacionals degut als bombardejos, la pèrdua de familiars, la construcció de l'aeròdrom de Vilallonga, els bombardejos al terme i l'entrada dels franquistes al poble.

Així doncs, tal com s'ha explicat, el documental té un gran rigor històric basat en diverses tipologies de fonts. Pel que fa a les fonts orals: quaranta entrevistes de les quals trenta-set són realitzades a gent que va viure els fets narrats al documental i tres en què s'entrevista a familiars de persones vinculades a la Junta Local de Defensa Passiva del poble, encarregada de realitzar el projecte de refugis.

A part de les fonts orals, s'han consultat un conjunt de fonts escrites arxivades a l'Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp (actes del Consell Municipal, documentació de la Junta Local de Defensa Passiva i el projecte de refugis); a l'Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de la Selva del Camp (el projecte de refugis); a l'Arxiu Municipal de Reus (actes del consell municipal de Reus referents a la Selva); a la Biblioteca / Hemeroteca del Centre Lectura de Reus, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a la Fundació Catalunya la Pedrera / Hemeroteca Tarragona i

a la Biblioteca/Hemeroteca Municipal de Tarragona (premsa de l'època); a l'Archivo Histórico del Ejército del Aire de Madrid (documentació de l'aeròdrom de Vilallonga i de l'exèrcit franquista); i, finalment, a l'Ufficio Storico dell'Aeronautica Militare de Roma (documentació sobre els bombardejos produïts per l'aviació italiana).

Pel que fa a fotografies de l'època, la recerca s'ha centrat en els següents arxius: l'Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp, el Centre de la Imatge Mas Iglésies de Reus, l'Arxiu Històric de Tarragona, l'Archivo Histórico del Ejército del Aire, l'Ufficio Storico dell'Aeronautica Militare i fons particulars.

Per una altra banda, la gravació d'emplaçaments amb valor històric segons la temàtica del documental així com patrimoni arquitectònic de l'època, també ha ajudat a aportar una sèrie de dades històriques. D'aquest patrimoni arquitectònic en caldria destacar els refugis privats redescoberts.

Realització del documental

Un cop vistes les fonts documentals és important veure com aquestes s'han anat combinant per tal d'anar construint un documental dinàmic i amè. Des d'un bon inici es va tenir la idea de fer un documental únicament amb fonts primàries, així doncs, els testimonis que havien viscut els fets eren primordials per tal de construir el fil argumental. De les quaranta entrevistes se'n van escollir quinze: dotze de testimonis que van viure els fets i tres de familiars de persones que van formar part de la Junta Local de Defensa Passiva. L'elecció va tenir com a premissa bàsica la informació que aportaven. L'entrevista a aquesta quinzena de testimonis va ser davant de càmera i de caràcter obert, és a dir, els testimonis explicaven les seves vivències amb poc guiatge de l'entrevistador que anava conduint l'entrevista amb un seguit de preguntes claus.

Un cop realitzades les entrevistes es va fer un buidatge i a través dels diversos talls de veu i de la combinació d'aquests es va crear un primer guió. Aquest, va seguir la cronologia dels fets (el documental s'inicia el juliol del 1936 i acaba el gener del 1939) mitjançant blocs temàtics on els testimonis explicaven els fets viscuts. Aquest esquema inicial de fonts orals es va anar vestint amb documents de l'època, fotografies, gravacions d'espais actu-

als que havien tingut un protagonisme durant la Guerra Civil, gravacions de refugis, entre altres. Es va incorporar un veu en off per tal de llegir la documentació més destacada. Per una altra banda, l'aparició de diaris de l'època permet de situar temàticament però, sobretot, cronològicament a l'espectador.

Ja amb el guió acabat, es va realitzar el muntatge per tal que fos un documental amè i dinàmic.

La importància del documental

“Por al cel: la vida a la Selva durant els bombardejos feixistes al Camp de Tarragona (1936-1939)” és un treball històric que permet descobrir una Selva i una època que encara actualment hi ha dificultats per a accedir-hi. Un document de memòria oral que ens trasllada al passat amb les emocions i els sentiments d'aquells qui ho van viure de primera mà. Un documental que ens parla de fa vuitanta anys però que si obrim els diaris veiem que malauradament, ens parla de l'actualitat. Cinquanta minuts que ens parlen de guerra però que vol ser un reflexió per la pau.